

Recht en waarheid maken vrij:

mr.dr. Hans Lim A Po: zwakke instituties werken corruptief gedrag in de hand

door: Carlo Jadnanansing

Op 15 januari 2019 heeft mr.dr. Hans Lim A Po, hierna ook te noemen “de auteur”, de elfde Trefossalezing verzorgd onder de titel: “*Recht en waarheid maken vrij*”, met als ondertitel: “*een poging tot de duiding van onze morele opdracht*”.

De schrijver van dit artikel wordt om verwarring te voorkomen hierna aangeduid met “samensteller”.

De lezing is recentelijk in boekvorm verschenen, uitgegeven door de Henri Frans de Ziel Stichting, ook bekend als de Trefossa Stichting. De publicatie is een uitgebreide versie van de eerder gehouden lezing. Belangstellenden kunnen desgewenst de volledige tekst downloaden op: <https://www.fhrinstitute.sr/recht-en-waarheid-maken-vrij-lim-a-po/>

Het onderwerp van de voordracht is de politiek-filosofische betekenis van het in 1959 in het eerste couplet van ons volkslied door Henri de Ziel verwoorde denkbeeld: recht en waarheid maken vrij.

De auteur gaat ervan uit dat niet zo zeer geloof, maar wetenschap en rede beschouwd moeten worden als bron van morele vooruitgang, en vrijheid gezien moet worden als sleutel van vooruitgang van mens en samenleving.

De publicatie beslaat 28 pagina's (kleine letters) verdeeld over een inleiding en 3 hoofdstukken te weten: over recht, over waarheid en over vrijheid.

In het onderhavige essay wordt de systematiek van de auteur zoveel mogelijk gevolgd. Het abstractie niveau van de publicatie van Lim A Po is van dien aard dat het voor de gemiddelde lezer niet altijd gemakkelijk te volgen zal zijn. De boodschap die daarin vervat is vond de samensteller echter zo belangrijk dat hij gemeend heeft het in een iets andere vorm voor het grotere publiek toegankelijk te maken, zonder geweld te doen aan de betekenis van de oorspronkelijke tekst. De hoop wordt uitgesproken dat de lezer geprikkeld zal worden de oorspronkelijke tekst zelf helemaal te lezen.

Tevens heeft de samensteller de gelegenheid aangegrepen vanuit de Vedanta filosofie een bescheiden bijdrage te leveren aan het besproken onderwerp. Hierdoor heeft het onderhavige artikel een iets ruimere strekking dan alleen maar een boekbespreking.

I. Over recht-waarheid-vrijheid

Het denkbeeld recht-waarheid-vrijheid wordt in de liberale traditie beschouwd als het morele universum en is inherent aan de menselijke waardigheid. De auteur haalt de Amerikaanse sociaal-psycholoog *Erich Fromm* aan die recht, waarheid en vrijheid als psychische behoeften typeert. Zij zijn van wezenlijke betekenis voor het mens-zijn en roepen tot verzet op indien zij in de samenleving worden verijdeld of onbevredigd blijven. Volgens Fromm is de belangrijkste van deze behoeften de vrijheid, omdat zij het psychische equivalent is van de biologische neiging die de mens door de geschiedenis heen heeft ontwikkeld om zijn vermogens te realiseren.

De vrijheid van de mens om te bepalen hoe hij zijn leven wil leiden, om meester over zijn eigen lot te zijn, maakt het hem mogelijk de waarheid te vinden en een rechtvaardige samenleving te creëren.

Daarom zijn recht en waarheid naast vrijheid, belangrijke hoedanigheden van het mens-zijn.

Waarheid is de onderbouwing van rechtvaardigheid. “Er is geen rechtvaardigheid zonder waarheid”, aldus Fromm.

Een andere schrijver naar wie de auteur verwijst is de wetenschaphistoricus *Michael Shermer*. De titel van zijn boek is: “*The Moral Art*” met als ondertitel: “*How science makes us better people*”. Shermer refereert aan de legendarische woorden van *Martin Luther King*: “The arc of the moral universe is long, but it bends toward justice”. Deze uitspraak is tevens de lijfspreuk geworden van Barack Obama.

Volgens laatstgenoemde staat de ruimte van het morele universum niet vast. Deze ruimte is onderhevig aan wijzigingen. Elke samenleving moet een voorstelling hebben van de beoogde invulling ervan over tijd.

II. Over recht

Lim A Po stelt dat *John Rawls*, een belangrijk politiek-filosoof, rechtvaardigheid als billijkheid aangeeft. Dit laatste is volgens Rawls het leidende beginsel van een rechtvaardige samenleving. Hij betoogt verder dat in een samenleving waarin de basisinstituties volgens deze beginselen zijn ingericht, politieke kwesties die niet deze instituties betreffen door middel van de publieke rede kunnen worden opgelost. Rawls kiest het rechtvaardige boven het goede.

Voor de inrichting van de samenleving stelt hij beginselen van rechtvaardigheid boven religieuze en levensbeschouwelijke opvattingen. Volgens hem brengt het beginsel van billijkheid mee dat de volgende fundamentele beginselen de grondslagen voor de inrichting van de instituties van de basisstructuur van de samenleving moeten bevatten:

1. Het eerste beginsel is dat iedereen een gelijk recht heeft op een zo breed mogelijke basale vrijheid.
2. De sociale en economische ongelijkheid is alleen dan te rechtvaardigen indien er in het systeem sprake is van gelijke kansen voor iedereen. Bovendien moet die ongelijkheid in het voordeel zijn van de minst bedeelden. Dit beginsel van verschil beoogt het compenseren van achterstanden die niet het gevolg zijn van eigen keuzes van mensen.

Volgens de auteur slaat Rawls met zijn theorie een brug tussen vrijheid en rechtvaardigheid in het liberalisme, zonder één van beide in te dammen.

De basisstructuur

Volgens de auteur moet bij de basisstructuur van de samenleving gekeken worden naar wat bereikbaar is voor mensen in die samenleving. De basisstructuur bestaat uit politieke en sociale instituties waaronder de verschillende lagen van de overheid, de grondwet, het rechtssysteem, de economie en zelfs sociale structuren als het gezin.

Ze bepalen hoe de voor- en nadelen in de samenleving worden verdeeld en dienstbaar gemaakt aan de verdelende rechtvaardigheid op basis van de beginselen vrijheid en gelijkheid.

De publieke rede

Deze houdt volgens de auteur in dat de eigen morele of religieuze visie in redelijkheid zal worden afgewogen tegen andermans ideeën. Dit veronderstelt op zijn minst een kern van opvattingen die, omdat zij niet gericht zijn op macht of eigen belangen, door een ieder worden onderschreven (the common ground).

Corruptie: een inbreuk op rechtvaardigheid

De auteur merkt op dat corruptie beschouwd moet worden als één van de grootste belemmeringen op de weg naar economische vooruitgang.

Corruptie wordt afgewezen vanuit twee perspectieven:

1. het neo-liberale perspectief van ontwikkeling en efficiëntie;
2. het morele perspectief dat corruptie als in wezen onrechtvaardig aanmerkt.

De auteur merkt op dat ook Suriname in afgelopen decennia slachtoffer geworden is van de uitpattingen van economisch en politiek liberalisme. Evenals in andere landen, was corruptie in de afgelopen decennia in ons land wijdverbreid. *Het gevolg hiervan is dat er zwakke instituties zijn ontstaan die corruptief gedrag in de hand werken.*

Lim A Po maakt twee opmerkingen in relatie tot de Surinaamse instituties. In de eerste plaats dat deze over de afgelopen 50 jaren niet aan moderne moreel gedreven opvattingen over recht en samenleving zijn aangepast. Ze zouden nog gebaseerd zijn op een achterhaalde koloniale economische, sociale en politieke structuur en hun normen worden geïnspireerd door onvoldoende geremde neo-liberale invloeden van het individualisme en de markt. In de tweede plaats zijn waarborgen van formele rechtvaardigheid zoals algemene beginselen van behoorlijk bestuur, volgens de auteur in onze bestuurlijke/ en rechtspraktijk nog niet geïncorporeerd.

III. Over waarheid

Lim A Po merkt op dat waarheid fungeert als kwaliteitstoets van menselijke keuzes en democratische besluitvorming. Waarheid is daarom een cruciaal element voor beschaafd samenleven. Laatstgenoemde stelt dat in het huidige post-waarheid tijdperk, onder invloed van commercialisme en populisme, waarheidspluralisme verworden tot een praktijk waarin opportuniteit bepaalt wat waarheid is. (Post-waarheid heeft betrekking op een politieke cultuur waarbij politici voornamelijk beroep doen op de emoties van de publieke opinie i.p.v. objectieve feiten: samensteller ontleend aan Wikipedia).

Het belang van waarheid

Volgens de auteur staat het zoeken naar waarheid voor een nieuwsgierige en kritische levenshouding en waarheid is daarom zowel ethisch als gedragswaarde (eerlijkheid) als politiek filosofisch (als eerste deugd van denksystemen) onmisbaar voor het doen van keuzes in ons streven naar een goed leven en vooruitgang.

Waarheid in een democratie

Volgens verschillende auteurs is de westerse democratie in een waarheidscrisis beland. Het politieke debat is doordat emoties regeren over verstand, en meningen over feiten zijn geërodeerd omdat iedereen meent de waarheid in pacht te hebben, is het kernprobleem van de post-waarheid samenleving dat iedereen claimt de waarheid te spreken.

Wat volgens de auteur ontbreekt is een duidelijke hiërarchie in het waarheidspreken en criteria voor het spreken van waarheid in een democratie. De huidige staat van democratie vraagt daarom om een nieuwe zienswijze met betrekking tot de aard, grenzen en voorwaarden voor vrij spreken.

Hoe kunnen wij nog weten wie de waarheid spreekt als iedereen die claimt?

Volgens Lim A Po heeft de Franse filosoof *Michel Foucault* hierop een antwoord gegeven. Foucault stelt dat waarheid een levenshouding is en de kwaliteit ervan blijkt uit de wijze waarop men met vrijheid van meningsuiting omgaat.

Populisten menen dat alles wat uit hun mond komt de waarheid is, maar zij nemen het in feite met de waarheid niet zo nauw. In hun poging stem te geven aan het volk hechten zij meer belang aan wat het volk voelt en ervaart dan aan de waarheid.

Waarachtige democratische politici gebruiken hun meningsuiting niet om een gevoel te uiten, maar om constructieve bijdrage te leveren aan het publieke debat. Op basis van het respect voor de waarheid en met het oog op het algemeen belang, ervaren zij de plicht om de waarheid te spreken.

Om misbruik te voorkomen en een goed publiek debat te stimuleren heeft de vrije meningsuiting een stevig juridisch, politiek en moreel fundament nodig die haar juiste gebruik garandeert. De wet alleen is daarvoor niet voldoende, aldus Foucault.

De kunst om te besturen conform de waarheid

De auteur stelt dat ook Suriname zich voor deze uitdaging gesteld ziet. De recente Surinaamse politieke geschiedenis vertoont een overgang van zwak pluralisme naar sterk populisme. In zijn rede bij het aanvaarden van het eredoctoraat aan de Adekus op woensdag 12 juni 2019 getiteld “Achterwaartse democratisering in Suriname”, is Lim A Po dieper op dit punt ingegaan.

Onder invloed van het populisme is het proces van waarheid in de politiek volgens de auteur in belangrijke mate gereduceerd tot politieke verhalen.

IV. Over vrijheid

Lim A Po wijst erop dat de politieke filosofie van de Indiase econoom en nobelprijswinnaar *Amartya Sen* als uitgangspunt heeft het belang van zowel negatieve als positieve vrijheid. (Zie zijn: *Het idee van rechtvaardigheid*, Lemniscaat 2006).

Evenals Rawls ziet Sen vrijheid als een drijfveer van een liberale politieke ordening, maar beschouwt vrijheid in plaats van in abstracte zin, als concrete werkelijkheid.

Vrij zijn is niet slechts het hebben van rechten en kansen, maar ook vermogens (capabilities) om die rechten en kansen te realiseren. Vrijheid is daarmee de drijfveer van processen van vooruitgang en zowel doel als middelen van ontwikkeling, aldus Sen.

Negatieve en positieve vrijheid

Lim A Po stelt dat volgens *Isaiah Berlin* (Four essays on liberty, Oxford University Press, 1969) negatieve vrijheid steunt op de overtuiging dat vrijheid groter wordt naarmate externe obstakels, restricties en belemmeringen verminderen. Het summum daarvan kan worden gevat in de leuze: alles mag, niets hoeft. Positieve vrijheid wortelt in het verlangen van de mens om meester te zijn over zijn leven. Om een mens echt vrij te kunnen noemen is er meer nodig dan de afwezigheid van restricties en belemmeringen.

Vrijheid als vermogen

In een negatieve waarheidsoptiek telt enkel het domein van de vrijheden en worden reële keuze mogelijkheden van de eigenlijke vrijheid losgekoppeld.

Vrijheid bestaat volgens Sen niet louter uit een vrijgeleide en formele rechten, maar uit concrete vermogens (capabilities). Een mens is vrij in de mate waarin hij werkelijk zichzelf kan zijn. Dit is het vermogen tot vooruitgang door zelfrealisatie.

Dit betekent dat het zelfs in een democratische, open samenleving voorkomt dat er sprake kan zijn van structurele maatschappelijk ontoereikendheden, aldus Sen.

Werkelijke vrijheid: de vermogensbenadering (capabilities approach)

Amartya Sen vanuit een economisch invalshoek, en in zijn kielzog *Martha Nussbaum* vanuit een filosofische invalshoek, hebben een nieuwe benadering van het begrip vrijheid gegeven in die zin dat zij de structurele voorwaarden in beeld brengen om een menswaardig leven mogelijk te maken.

Hierbij stellen zij de leefwereld en persoonsgebonden capaciteiten, dromen en betrachtingen van mensen centraal. In het perspectief van de capabilities approach zijn de negatieve en positieve vrijheid onlosmakelijk verbonden.

Nussbaum stelt dat een goede samenleving niet slechts iedereen in de gelegenheid stelt om zijn of haar menselijke vermogens te ontplooien, maar scheidt daarvoor ook materiële juridische en culturele voorwaarden.

De kern van de vermogensbenadering is een visie van positieve vrijheid die gebaseerd is op de overtuiging dat menselijke vrijheid niet bestaat uit formele rechten, maar uit concrete vaardigheden.

Je kan pas vrij zijn in de vrije ruimte als de mogelijkheden en kansen daarin benut kunnen worden om een goed leven te leiden.

V. Dharma (gegevens ontleend aan J.H. Adhin, Dharm–Karm, Inleidende Ethische Beschouwingen, 1996).

Als aanhanger van de Vedanta filosofie kan de samensteller het niet nalaten een verband te leggen tussen het begrip dharma en het onderwerp van de lezing: “recht en waarheid maken vrij”.

Het begrip dharma is afkomstig van de sanskritwortel “*dhri*” hetgeen dragen of schragen betekent. Dharma is het dragende principe van zowel het universum als het menselijke leven.

Dharma is de kosmische wetmatigheid en universele normgebondenheid. Dit betekent dat dharma zowel ziet op wetmatigheid in natuur en kosmos als op de morele sociale en juridische normen voor mens en samenleving.

Ook de fundamentele regels en voorschriften voor gewenst menselijk gedrag zijn een uitvloeisel van eeuwige en algemeen geldende normen en wetten.

Dharma is vrijwel synoniem met orde en wetmatigheid en met waarheid. Metafysisch gezien is dharma de wezenswet van het heelal en van de mens. Ethisch gezien is dharma de code voor een juiste levenshouding. Anders gezegd, met dharma wordt tot uiting gebracht dat de menselijke orde in overeenstemming met de kosmische orde moet zijn, aangezien mens en natuur niet gescheiden of

essentieel verschillend zijn, doch in wezen één zijn. Het eeuwige– en–ene heeft zich gemanifesteerd in het tijdelijke – en–vele en het tijdelijke – en–vele vormt de weg naar het eeuwige– en–ene.

Goed gedrag en een juiste levenshouding binnen de empirische wereld zullen ons moeten leiden tot de diepste spirituele waarheid aan ons zelf, die tegelijk de diepste waarheid van het universum is.

Hetgeen de auteur en de hem aangehaalde filosofen naar voren gebracht hebben, past geheel in het oeroude concept van dharma, zoals dat in de Vedanta filosofie tot uiting komt.

Het gaat erom dat onze handelingen en gedragingen een positieve dragende en schragende bijdrage moeten leveren aan de instandhouding en vooruitgang niet alleen van onze samenleving, maar van het hele universum. Indien zulks niet het geval is, is er sprake van a-dharma, hetgeen zal leiden tot destructie van samenleving en universum.

VI. Slot

Vooraf in deze tijd waarbij onze samenleving een nieuwe regering mag begroeten, die recht en waarheid volgens gedane beloften hoog in het vaandel zal dragen, heeft de boodschap van Trefossa aan ons: “recht en waarheid maken vrij”, op kundige wijze weer onder onze aandacht gebracht door de auteur, bijzondere betekenis voor ons.

Wij mogen Hans Lim A Po en de Henri Frans de Ziel Stichting ervoor dankbaar zijn dat zij de boodschap van Trefossa voor ons weer tot leven gebracht hebben!

Paramaribo, 25 juni 2020.